

Békésszentandrás református gyülekezet 1804-ben levelet írt a település földesurának, Rudnyánszky Józsefnek. Ebben leírták a falu betelepítésének történetét, amelyben kitértek arra, hogyan kerültek reformátusok Szentandrása. Nem magyarázzák meg viszont, miért költöztek el az evangélikus szlovákok Tótkomlóra és az 1735-ös parasztfelkelés eseményeiről is mélyen hallgatnak. A levél alapvetően a földesúr támogatását volt hivatva megnyerni, hiszen a gyülekezet ekkor fogott ma is fennálló templomának építésébe. A szentandrásiai levele mellett a földesúr 1746-ban írt levelének másolata is megtalálható. Ezt a levelet az idősebb Rudnyánszky József írta, amelyben engedélyezi új parókia építését, és megígéri, hogy a reformátusokat nem fogja vallásuk miatt zaklatni. Békésszentandrás betelepítésével kapcsolatos részt Gombos János 1989-ben már közölte, most a teljes szöveget tesszük közzé.¹

[p. 1.] Méltóságos és Nagyságos Urak, nekünk Kegyes Földesuraink!

Minekutánna printz Eugenius ezenn nemes országunknak alsó részéből a[nn]o 1717. kiverte volna a törökséget, a[nn]o 1719, [17]20, [17]21. az egész Békés vármegye impopulálódni kezdődött, melly egész vármegye azelőtt egész pusztaságban volt, és ugyanakkor impopulálódott méltóságos personalis b[áró] Száraz György őnagysága földesurasága alatt, ezenn sz[ent]andrás puszta is t[ekintetes] n[emes] Bihar vármegyéből. Kabáról jövőn legelőször is a református lakosok ide, Sz[ent]Andrásra, kik együtt laktanak itten Sz[ent]Andráson, a mostan Komlóson lakó tótokkal együtt, amely tótokat általszállított boldog emlékezetű, méltóságos b[áró] öreg Rudnyánszky József földesurunk őnagysága, kiknek helyekben ide Sz[ent]Andrásra mostani catholicus lakostársainkat beszállította őnagysága. Amikor legelőször megszállották a reformátusok a sz[ent]andrás puszta, volt itten egy pusztatemplom. Ezt a reformátusok megépítették, és bezindelyezték ezenn impopulatio alkalmatosságával. Itten, Sz[ent]Andráson kezdvén szaporodni catholicus lakostársaink, a[nn]o 1746. úgy adódott nékiek által azonn reformátusoktól bírt templom, amellyre építtette méltóságos nagyasszonyunk, b[áró] Száraz Julianna őnagysága ezen mostan fentálló catholicus templomot. Eszerént a reformátusok szorultanak a Komlóra általment tótoknak templomára, melly sárból és nádból volt összehányva, és már olly rossz volt, hogy belé járni sem lehetett, és úgy gondolkoztak a reformátusok más templomról, amellyet tavaj el is kezdettenek. Ez az a levél, mellyet megboldogult méltóságos úr a templom általadatásának alkalmatosságával írt Tétényből, a sz[ent]andrás református jobbágyainak. Ezenn levelet bíztuk mi, még a méltóságos [p. 2.] nagyúrnak életében Petrovics Tamás fiscalis úrra, hogy a méltóságos urunk őnagysága előtt erejét dolgozza ki, de mind a méltóságos nagyurunk, mind a fiscalis úr meghaltanak. Azután bíztuk a méltóságos nagy asszonyunknak őnagyságának idejében Huszti fiscalis úrra. Azonn fiscalis úr is addig halogatta a dolgot, hogy méltóságos nagyasszonyunk is őnagysága megholt. Harmadívi bíztuk Sárközi fiscalis úrra, hogy a méltóságos famíliánál dolgozza ki. Az is mindeddig az ideig odamaradott. Most azért a méltóságos, kegyes urainknak, nagyságtoknak nagy alázatossággal eleibe terjesztyük, és kegyes szívükre tesszük, azonn levélbe tett ígéret szerint templomunknak dolgát méltóztassanak nagyságtok is, mint más kegyes földesuraink, kegyes segedelemmel lenni, hogy amint mi még élők csókollyuk és áldjuk megboldogult öreg méltóságos és kegyes földesurainknak rothadó hamvait, úgy következő maradékaink is, mint szegény jobbágyok áldhassák nagyságtokat, mert az ilyen kegyes jótétemények kedves áldozatok az isteni felség előtt. Ezzel midőn magunkat álhatatosan ajánlanánk arra, hogy nagyságtok drága életéért Isten őszentfelsége, előtt esedezünk, békességes hosszú életet

¹ Gombos János: A XVII–XVIII. századi felvidéki népességmozgás és Tótkomlós újratelepítése szlovákokkal in: Erdmann Gyula (szerk.): Békés megye és környéke XVIII. századi történetéből, Gyula, 1989, 19, 30.

kívánunk és magunkat maradékainkkal együtt kegyes gratiájokban zárjuk nagyságtoknak, és alázatos, igaz tisztelettel maradunk fi[ú]ról-fi[ú]ra.

Méltóságos, kegyes földesuraink, nagyságotoknak:

Sz[ent]Andráson, t[ekintetes] n[emes] Békés v[árme]gyében 28[i]k ápr[ilis] 1804.

Alázatos, szegény szolgálói és hív jobbágyi, a reformáta ekklezsiának előljárói

[p. 3.] *Copia*

Isten minden jókkal áldjon megh benneteket!

Mivelhogy magatok is meghismertétek, hogy azon általatok eddig bírt templomot réghe eleim s felekezetem csináltatták, magatokban szálván, jó móddal minden rugódozás nélkül akaratomat beteljesíteni kívántátok, bizonyosak lehettek ti is abban, hogy emiat nem csak hozzátok való szeretetem nagyon nevelkedik, hanem amint magatok is naponként tapasztalhattyátok, atyáskodásomban soha megh nem fogyatkoztok.

Mert igaz dolog az, hogy ámbár magam költségemmel igyekeztem is újjonnan föllépittendő templomot végben vitettnem, azt mindazonáltal magam is által látom, hogy annak mesze s köve meghhordása, s annyi földről való megszerzése téteket illetvén nagyon meghtsapott volna benneteket, úgy peniglen azon súlyos munkát is sok ehez járuló más egyéb nyughatatlanságokat magatoktól távoztatván, hogy emellet illy szép és ditséretes móddal akaratomat beteljesítettétek, ennek meghfelejtkezője nem leszek. Távol vagy az is minden fölltett szándékomtól, hogy én az templomnak bizodalmával akarnálak benneteket ellidegeníteni, mert nám[sic! már] ekkoráigh semmi erőszakkal nem éltem. Sőt ezen dologban is földesúri hatalmamát félre tévén, önnön magatok indulattyától vártam következőképpen abban is nyugod[t] elmével lehettek, hogy magatok szokástok szerént való szabad exercitiumtól soha benneteket meghfosztani nem igyekeztem, is [sic! és] soha abban nem is háborgatlak benneteket. Ezen dologh is tehát tsak olyan, hogy énnékem örökömben esik beléppésem. Azonnal penig magatoknak én előttem nagy böcst szerezvén, ellenben ti is azonszerént, amint ekkoráigh voltatok, meghmaradtok. Ehez való képpest azon lutheránusok által bírt templomot meghakarván nagyobbítani, követtyeitek előtt meghparantsoltam tisztartómnak, hogy veletek egy[gy]ütt mind vályogvetőkkel, mind pedig kőművesekkel meghegygyezvén, a taksa pénzbul fizetődgyék ki, kívánván ezáltal jó akaratotokat meghesmérnem is [sic! és] további meghmaradásotokra tzélozó nyilvánvaló kedvemet kinyilatkoztatnom.

Parochiaházhelyet penig valamellyet szerettek, foglaljatok egy[gy]et el magatok számára. Hanem édes jó barátaim látván az embereitek is, hogy éppen útban valék, többet nem írhatok, Isten rövid napok múlva levévén, máss egyebekről bővebben beszélhetünk, ez lévén utolsó kívánságom, hogy [p. 4.] én ezen következő május havának 5. napján már nállatok fogok lennem, sok földesúri rendekkel, amellyek a tudvalévő pöröss földnek bírái lesznek. Azért az tudvalevő templomban kívánom isteni szolgálatot végben vitetni, mert magatok is általláthattyátok, felessen levén ottan igen terhessen esnék azokat máshová hordani, de azért a praedicator, meddigh jó módot tanál az által való költöztetésben, meghmaradhat azon házban, ahol vagy. Ezzel maradok Tihiny, 22., április, 1746.

P[ost] s[criptum]: Többekről is szólottam, amellyeket siető[s] utam miat papírosra nem tehetvén, de mindazokat követtyeitektől és tisztartómtól meg fogjátok érteni.

Jót kíván uratok: Rudnyánszky József, m[anu] p[ropria].

*Praesentem copiam cum suo originali collatam cidem in omnibus corformem esse
testor sig[nat] SzentAndrás 28., aprilis 1804.*

Stephanus Berkes m[anu] p[ropria] jur[atus] loci notarius